

ARAŞTIRMA

KONTRASEPSİYON AMAÇLI BAŞVURAN KADINLARIN ERKEK KONTRASEPSİYONUNA BAKIŞ AÇISI

Gülfer DOĞAN PEKİNCE*

Mehmet YILMAZER**

Alınış Tarihi: 06.08.2010

Kabul Tarihi: 22.02.2012

ÖZET

Amaç: Araştırma, kontrasepsiyon amaçlı başvuran fertil çağındaki evli kadınların, erkekte kullanılan kontrasepsiyon yöntemlerine bakış açısının araştırılması amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Afyon Kocatepe Üniversitesi Ahmet Necdet Sezer Uygulama ve Araştırma Hastanesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniği, Afyon Zübeyde Hanım Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi ve Ana Çocuk Sağlığı Aile Planlaması merkezlerine kontrasepsiyon amaçlı başvuran fertil çağındaki evli kadınlardan 338 kadın örneklemi oluşturmuştur. Veriler anket formu aracılığıyla yüzyüze görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Veriler SPSS 11.0 programında değerlendirilmiştir. Araştırmanın değerlendirilmesinde ortalama değer, standart sapma, minimum ve maksimum değerler, yüzde oranları, Ki-kare testi ve Student t-testi kullanılmıştır.

Bulgular: Katılımcıların %53.3'ü erkeğe yönelik, %46.7'si kadına yönelik bir korunma yöntemi kullanmaktadır. Kadın korunma yöntemlerinden en fazla rahim içi araç tercih edilirken erkek korunma yöntemlerinden kondom tercih edilmiştir. Vazektomi yöntemini eşleri için istemeyen kadınlar çoğunluktadır. Katılımcıların %54.4'ü erkek kontrasepsiyon yöntemlerinin yaygın olmadığını düşünmektedir.

Sonuç: Yaygınlaştırılması adına danışmanlık hizmetlerinin erkek katılımı artırılarak yapılması aile planlaması konusunda önemli yararlar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aile planlaması; erkek kontrasepsiyonu; kadın kontrasepsiyonu.

ABSTRACT

Women's Opinion about the Men's Contraception who Apply for Contraception

Objective: The study was made that conducted to determine women's opinion about the men's contraceptive methods.

Method: In the study, was aimed to reach the married women who were applied to Afyon Kocatepe University Ahmet Necdet Sezer Training Hospital and Delivery Clinics, Afyon Zubeyde Hanım Gynaecology and Infantile Diseases Hospital and Maternity and Infantile Welfare Family Planning centers for contraception in fertile-aged married women, 338 women who constituted the sample. The data were collected using a questionnaire through face to face interview technique. The data were evaluated using SPSS 11.0 program. Evaluation of the study the mean value, standard deviation, minimum and maximum values, percentages, chi-square test and Student's t-test were used.

Results: 53.3% of women uses a contraceptive method while 46.7% of women's husband use a contraceptive method. IUD (intra uterine device) is the most preferential contraceptive method in women while condoms is preferred by men. Method of vasectomy for their partners, women who do not want the majority. 54.4% of the participants think that male contraception methods are not common.

Conclusion: Expanding on behalf of the consulting services done by increasing male participation in family planning, will provide significant benefits.

Keywords: Family planning; male contraception; female contraception.

GİRİŞ

Aile planlaması, ailelerin istedikleri zamanda ve istedikleri sayıda çocuk sahibi olabilmeleridir. Aile planlaması; fetus, bebek ve çocuklarda hastalık ve ölüm hızlarını düşürür, çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden daha iyi gelişmelerini sağlar, annenin fizik ve ruh

sağlığını korur, aile düzeninin bozulmasını önler (Taşkın 2009). Türkiye'de aile planlaması konusunda yaklaşık 35 yıldır, riskli gebelikleri önleyerek, kadın ve çocuk sağlığını korumayı amaçlayan, ailelere gerekli bilgi ve hizmeti sunarak doğurganlıkları ile ilgili özgürce ve

*Çankırı Karatekin Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu (Öğr. Gör.) denef81@hotmail.com

**Afyon Kocatepe Üniversitesi SBF, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD. (Doç. Dr.)

bilinçli seçim yapmalarını sağlayan politikalar izlenmiştir (Biri, Öztürk, İlhan ve Maral 2002).

Bu konuda çok iyi hizmet verilmiş ve doğurganlık hızımız 2.14 (TNSA 2008) düzeyine kadar gerilemiştir (Ergöçmen, Yiğit ve Tunçkanat 2009).

İnsanoğlunun çoğalmasını kısıtlayacak yüzde yüz etkili, ucuz, kolay uygulanan, tıbbi gözetimi gerekli kılmayan ve organizmanın fizyolojisini değiştirmeyen bir kontrasepsiyon yöntemi halen mevcut değildir (Üner 1996). Ancak bilimsel gelişmeler artık çiftlere daha az zararlı ve etkililiği daha yüksek alternatifler sunmaktadır (Mayda, Arslan, Bozkurt, Dedeli ve Özkan 2005). Bu nedenle de erkeklere yönelik kontrasepsiyon yöntemleri üzerindeki çalışmalar son yıllarda hızlanmaktadır (Harmankaya, Pabuççu, Dilek, Başer, Orhon ve Özgök 2001).

Aile planlaması yöntemlerinin tamamına yakınının kadınlara yönelik olmasına karşın, bazıları erkeğin de işbirliğini gerektirmektedir. Aşırı doğurganlığın azaltılmasında önemli payı üstlenen kadına, erkeğin büyük desteği olacaktır (Şankazan ve Yıldız 2002). Ancak Türkiye’de erkek kontraseptif yöntem kullanımı günümüzde hala yaygın olamamaktadır. Kontrasepsiyon daha çok kadının sorumluluğu olarak görülmektedir. TNSA 2008 sonuçlarına göre, kondom kullanımı %14.3, geri çekme yönteminin kullanımı %26.2’dir (Ergöçmen, Yiğit ve Tunçkanat 2009).

Söz konusu nedenlerden dolayı bu çalışma kontrasepsiyon amaçlı başvuran fertil çağındaki evli kadınların, erkekte kullanılan kontrasepsiyon yöntemlerine bakış açısını araştırıp çözümlere katkıda bulunulması amacıyla planlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmamız Afyon Kocatepe Üniversitesi Ahmet Necdet Sezer Uygulama ve Araştırma Hastanesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniği, Afyon Zübeyde Hanım Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi ve AÇS-AP (Ana Çocuk Sağlığı Aile Planlaması) merkezine, kontrasepsiyon amaçlı başvuran fertil çağındaki evli kadınların, erkekte kullanılan kontrasepsiyon yöntemlerine bakış açısının araştırılması amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Çalışma Etik Kurul onayı, kadınların onayı ve kurum yetkililerinin izni ile Mart 2007 ve Mayıs 2007 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın evrenini, belirtilen merkezlere başvuran fertil çağındaki evli kadınlar oluşturmaktadır. Belirtilen tarihler arasında merkezlere başvuran kadınlardan çalışmaya katılmayı kabul eden ve belirlenen kriterleri taşıyan 338 kadın örnekleme oluşturmuştur. Fertil çağındaki, evli, hamile olmayan, kendi veya eşi herhangi bir kontrasepsiyon yöntemi kullanan ya da kullanmak üzere başvuran kadınlar araştırma kapsamına alınmıştır.

Araştırma verileri anket formu aracılığıyla toplanmıştır. Kadınlara uygulanan anket formu; katılımcı kadın ve eşlerinin tanıtıcı bilgileri, katılımcıların obstetrik öyküleri, çiftin kullandığı kontrasepsiyon yöntemine ilişkin öyküleri, kadına yönelik kontraseptif kullanan kadınların yöntem tercih nedenleri, erkeğe yönelik kontraseptif kullanan kadınların yöntem tercih nedenleri ve kadınların erkek kontrasepsiyonuna yönelik bilgi ve düşüncelerinin sorulduğu 35 sorudan oluşmaktadır.

Formlar yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS 11.0 programında değerlendirilmiştir. Araştırmanın değerlendirilmesinde ortalama değer, standart sapma, minimum ve maksimum değerler, yüzde oranları, Ki-kare testi ve Student t-testi kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık ise $p < 0.05$ ile tanımlanmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Kadınların %53.3’ü erkeğe, %46.7’si kadına yönelik korunma yöntemi kullanmaktadır. Kadın korunma yöntemlerinden en fazla RİA tercih edilirken erkek korunma yöntemlerinden kondom tercih edilmiştir. Katılımcıların %79.3’ü modern, %20.7’si geleneksel yöntem kullanmaktadır.

Kadınların %25.4’ünün 28-33 yaşları arasında olduğu, %47’sinin yüksek öğretim düzeyinde eğitim aldığı, %50.9’unun çalışmadığı ve %51.5’inin 11 yıl ve üzeri süredir evli olduğu görülmektedir (Tablo 1). Araştırmaya katılan 338 kadının yaş ortalaması 33.99 ± 7.40 olarak bulunmuştur. Kadınların evlilik süresi ortalaması 3.09 ± 1.11 yıl olarak hesaplanmıştır.

Tablo 1. Kadınların Tanımlayıcı Özelliklerinin Dağılımı

Yaş	s=338	%
18-27	83	24.6
28-33	86	25.4
34-39	86	25.4
40-50	83	24.6
Eğitim düzeyi		
İlköğretim	111	32.8
Ortaöğretim	68	20.1
Yüksek öğretim	159	47.0
Çalışma durumu		
Çalışmıyor/Ev hanımı	172	50.9
Çalışıyor	166	49.1
Evlilik süresi(Yıl)		
0-3	48	14.2
4-6	49	14.5
7-10	67	19.8
11 ve üzeri	174	51.5

Kadınların %32.5'inin iki gebelik geçirdiği, %45.9'unun iki yaşayan çocuğu olduğu, %82'sinin düşük yapmadığı ve %69.5'inin hiç küretaj yaptırmadığı görülmektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Kadınların Obstetrik Öykülerinin Dağılımı

Gebelik sayısı	s=338	%
1	63	18.6
2	110	32.5
3	69	20.4
4 ve üzeri	65	19.2
Yok	31	9.2
Yaşayan çocuk sayısı		
1	111	32.8
2	155	45.9
3 ve üzeri	47	13.9
Yok	25	7.4
Düşük sayısı		
1	46	13.6
2	9	2.7
3 ve üzeri	6	1.8
Yok	277	82.0
Küretaj sayısı		
1	68	20.1
2	21	6.2
3 ve üzeri	14	4.1
Yok	235	69.5

Katılımcı kadınların gebelik ortalaması 2.4 ± 1.08 , yaşayan çocuk ortalaması 1.83 ± 0.77 'dir. Katılımcıların %45.9'unun iki

yaşayan çocuğu olduğu görülmektedir. Kılıç ve arkadaşlarının (2004) Erzurum'da yaptıkları araştırmada en fazla %34.8 oranla ailelerin iki yaşayan çocuğu olduğu görülmüştür. Araştırma günümüz ekonomik şartlarına uygun seçilen ideal çocuk sayısını belirtmesi açısından önemlidir. Ergöçmen ve arkadaşlarının (2009) ve Erol ve arkadaşlarının (2003) yaptıkları araştırmalar ideal çocuk sayısı açısından çalışmamızla uyumludur.

Küretaj ve düşük oranlarına baktığımızda en az bir küretajı olan %30.8, en az bir düşüğü olan %18.6'dır. Düşük ortalaması 1.36 ± 0.71 ve küretaj ortalaması 1.5 ± 0.78 'dir. Toplumdan topluma, kişiden kişiye değişen pek çok nedenlerden dolayı etkin yöntem kullanma düşük olunca, kadınların istenmeyen gebelik oranları da buna bağlantılı olarak artmaktadır (Şahin 2006). Bu da kadınların istenmeyen gebelikleri küretajla sonlandırmalarına yol açmaktadır. Katılımcı kadınların %69.5'i hiç küretaj yaptırmamıştır.

Tablo 3. Çiftlerin Kullandıkları Korunma Yöntemine Göre Dağılımları

Kullanılan yöntem	S	%
Erkeğe yönelik		
Kondom	110	32.5
Koitus interruptus (geri çekme)	70	20.7
Kadına yönelik		
RİA	90	26.6
Tüp ligasyonu	25	7.4
Hormonal yöntemler*	43	12.7

*Doğum kontrol hapı, implant, aylık ya da üç aylık iğne

Kadınların %53.3'ünün erkeğe, %46.7'sinin kadına yönelik korunma yöntemi kullandığı, yöntemler açısından bakıldığında ise yüksek oranlarda kondom (%32.5) ve RİA (%26.6) kullanıldığı görülmektedir (Tablo 3).

Araştırmamızda erkeğe yönelik kullanılan aile planlaması yöntemlerinde ilk sırada kondom, ikinci sırada geri çekme yöntemi tercih edilmiştir. Bu araştırmanın sonucu, Güngör ve arkadaşlarının (2006) GATA'da geri çekme yönteminin etkinliğini saptama amaçlı yaptıkları araştırma, Dündar ve arkadaşlarının Samsun ilinde yaptıkları araştırma (2005), ve Ak ve arkadaşlarının Ankara ilinde yaptıkları araştırma (2006) ile uyumludur. Kondom belki de en eski doğum kontrol yöntemidir. Kontraseptif yöntemler arasında hala kabul

edilerek yerini koruyan bir yöntemdir. Kullanım kolaylığı, kolay elde edilebilirliği, yan etkisinin azlığı nedenleriyle bütün erkeklerde en sık kullanılan yöntem olmuştur (Koyuncuer 2004). Bunun yanı sıra, düzenli kondom kullanımı ile cinsel yolla bulaşan hastalıkların bulaşması önlenir (Şankazan ve Yıldız 2002). Kondomun etkin erkek kontraseptif yöntem olması ve araştırmamızda en çok tercih edilen yöntem olması araştırma kapsamındaki erkeklerin aile planlamasına yeterli katkı sağladıklarının ve aile planlaması sorumluluğunu eşleriyle birlikte paylaştıklarının bir göstergesi olduğunu düşündürmektedir.

Modern kontrasepsiyon yöntemlerinin varlığına rağmen, geri çekme yöntemi ülkemiz için halen önemini koruyan bir korunma yöntemidir (Güngör, Başer, Göktolga, Özkömür ve Keskin 2006). TNSA 2008'de geri çekme yöntemi erkeğe yönelik korunma yöntemleri arasında ilk sıradadır (Ergöçmen, Yiğit ve Tunçkanat 2009).

Tablo 4. Erkeğe Yönelik Kontraseptif Kullanan Kadınların Yöntem Seçimine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Erkeğe yönelik kontraseptif kullanma nedeni	s=180	%
Kendisinin korunamaması	80	44.4
Sağlık personeli önerisi	9	5
Eşin tercihi	83	46.1
Diğer	8	4.4
Erkeğe yönelik kontraseptif yöntemi tercih nedenleri		
Güvenilir yöntem olması	61	33.9
Uygulamasının kolay oluşu	24	13.3
Yan etkisinin az oluşu	43	23.9
Sağlık personeli önerisi	5	2.8
Kolay ulaşılabilmesi	6	3.3
Ucuz olması	2	1.1
Eşin istemesi	35	19.4
Diğer	4	2.2
Erkekler için enjeksiyon veya hap yöntemi olsa eşleri için isteyip istemedikleri		
İstiyor	91	50.6
İstemiyor	54	30.0
Kararsız	35	19.4

Kadınların %46.1'i eşi istediği için erkeğe yönelik yöntem kullanmaktadır. Erkeğe yönelik yöntem kullanan çiftin yöntemi başlıca

tercih nedenleri yöntemi güvenilir bulmalarıdır (Tablo 4). Yöntem tercihinde de en yüksek %33.9 oranında güvenilir bir yöntem olduğunu düşünmenin etkili olduğu görülmektedir. Katılımcı kadınların %50.6'sı erkekler için enjeksiyon veya hap yöntemi olsa eşlerinin kullanmasını isteyebileceklerini belirtmişlerdir (Tablo 4). Bu sonuç kadınların aile planlamasında tek başlarına sorumluluk almaktansa bu sorumluluğu eşleriyle paylaşmak ve eşlerinin katkılarını arttırmak istedikleri şeklinde yorumlanabilir.

Kadına yönelik kontraseptif yöntem kullanan katılımcıların yöntem kullanmaya nasıl başladığı sorulmuş, en fazla eşiyile görüşerek (%30.4) bu kararı aldıkları belirlenmiştir. Bu sonuç kontraseptif bir yöntemin seçilmesinde kadının tek başına karar vermediğini, özellikle eşinin kararının etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. Kadınların Erkek Kontrasepsiyon Yöntemleri Konusunda Bilgi ve Düşüncelerinin Dağılımı

Kadınların erkeğe yönelik kontrasepsiyon yöntemlerinin kullanımının yaygınlığı hakkındaki düşünceleri	s=338	%
Yaygındır	30	8.9
Yaygın değildir	184	54.4
Bilmiyor	124	36.7
Yaygın olmadığını düşünme nedenleri	s=184*	%
Gelenekler	38	15.1
Sorumluluğun kadına yüklenmesi	83	33.1
Erkeklerin yöntem kullanmak istememesi	77	30.7
Erkeklerin yöntemler konusunda yeterli bilgiye sahip olmaması	52	20.7
Diğer	1	0.4
Kondomun cinsel isteksizlik yaptığını düşünme	s=338	%
İsteksizlik yapar	90	26.6
İsteksizlik yapmaz	156	46.2
Kısmen isteksizlik yapar	92	27.2
Geri çekme yönteminin güvenli olup olmadığı düşünme	s=338	%
Güvenlidir	53	15.7
Güvenli değildir	245	72.5
Kararsız	40	11.8
Çocuk sayısı tamamlandığında eşleri için vazektomi yöntemini tercih ederler mi	s=338	%
Tercih eder	105	31.1
Tercih etmez	145	42.9
Kararsız	88	26.0

*Birden fazla şık işaretlendiği için s katlanmıştır.

Katılımcı kadınların %54.4'ünün erkeğe yönelik kontrasepsiyon yöntemlerinin kullanımının yaygın olmadığını düşündükleri, %33.1'inin yaygın olmama nedenini sorumluluğun kadına yüklenmesine bağladıkları görülmektedir (Tablo 5). Oysa çalışmamızda ailelerin yaklaşık %60'ı erkeğe yönelik bir yöntem kullanmaktadır.

Kadınların %46.2'si kondomun cinsel isteksizlik yapmayacağını, %72.5'i geri çekme yönteminin güvenli olmadığını düşünmektedir (Tablo 5). Araştırmamızda katılımcılardan kondom kullanmayanların %62.7'si kondomun cinsel isteksizlik yapmadığını düşünürken, bu oran kullananlarda %38.2'e düşmektedir.

Kondom kullanan katılımcıların %31.1'i cinsel isteksizlik yaptığını ve %30.7'si kısmen yaptığını belirtmelerine rağmen kullanmaya devam ettikleri görülmüştür.

Kadınların %42.9'u eşleri için vazektomi yöntemini istemediklerini belirtmişlerdir (Tablo 5). Kadınların yaklaşık yarısının tüp ligasyonundan daha ucuz, daha kolay ve komplikasyonları daha az bir yöntem olmasına rağmen vazektomiye hayır demesi, vazektomi konusunda bilgilerinin yetersiz, işlemin geri dönüşümsüz ve cinsel fonksiyonları etkileyen bir yöntem olarak düşünmelerinden kaynaklanmış olabilir. Manisa ilinde ürologların tercihleri üzerine yapılan araştırmada vazektomi yöntemini tercih etmedikleri ve hastalarına %16.6 oranında önerdikleri görülmüştür. Tüm dünya ölçeğindeki vazektomilerin sayısı, kadınlara uygulanan tüp ligasyonu sayısından epeyce azdır (Asan, Ateşçi, Gündüz, Gümüş ve

Lekili 2004).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kadına yönelik korunma yöntemlerinden en fazla RİA tercih edilirken erkeğe yönelik korunma yöntemlerinden kondom tercih edilmiştir. Katılımcıların %79.3'ü modern, %20.7'si geleneksel yöntem kullanmaktadır. Erkeğe yönelik aile planlaması yöntemi kullananlarda iki yöntem (geri çekme, kondom) göze çarpmaktadır. Geri çekme yöntemi fazla tercih edilmekle birlikte kadınların %72.5'i güvenli bulmamıştır. Katılımcılar bu yöntemin güvenli olmadığını bilincindedirler. Vazektomi yöntemini eşleri için istemeyen kadınlar çoğunluktadır.

Kontraseptif bir yöntemin seçilmesinde kadının tek başına karar vermediği, özellikle eşinin kararının etkili olduğu görülmektedir. Aile planlaması hizmeti verilirken bu durum göz önüne alınmalı ve eşlerin de bu eğitimde bulunmaları sağlanmalıdır. Bunun için yerel yöneticilerle işbirliği yapılarak, bölge ve mahallelerde erkeklere yönelik devamlı hizmet verecek AP eğitim ve danışmanlık birimleri kurulabilir; erkeklere yönelik AP danışmanlığı konusunda ekip işbirliği artırılabilir; erkeklerin çoğunlukta olduğu işyerlerinde AP konusunda eğitim toplantıları düzenlenebilir.

Erkeğe yönelik kontrasepsiyon yöntemleri daha fazla tanıtılabilir, özellikle eğitimlerde erkeklerin daha fazla katılımı sağlanabilir.

Bu araştırma sadece kadınlarla gerçekleştirilmiştir. Benzer bir çalışmanın erkekler üzerinde yapılması önerilir.

KAYNAKLAR

Ak Ş, Çelen Ü, Özen Y, Tabak RS, Piyal B. Ankara Merkez İlçeler İlköğretim Okulları Çalışanlarının Sağlık Davranışları. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni 2006;5(2):83-93.

Asan Ç, Ateşçi Y, Gündüz İ, Gümüş B, Lekili M. Doğun Kontrol Yönteminde Ürologların Tercihleri. Türk Üroloji Dergisi 2004;30(1):103-5.

Biri A, Öztürk J, İlhan M, Maral I. Ankara İlimden Seçilen Sağlık Ocağı ve Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması (Açsap) Bölgelerindeki 15-49 Yaş Grubu Kadınların Sahip Oldukları Çocuk Sayısına Göre Kullandıkları Aile Planlaması Yöntemleri. Aile ve Toplum Dergisi 2002;5(2):21-8.

Dündar C, Kaynar K, Peşken Y. Samsun İli Merkez Sağlık Ocaklarında Çalışan Evli Ebelerin Aile Planlaması Yöntemi Kullanma Durumları. İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 2005;12(4):243-6.

Erol N, Ergin I, Döner B, Onmuş DR, Şakru N, Kırcı Ü. İzmir Konak Doğumevi'ne İstemli Düşük İçin Başvuran Kadınların Doğurganlık Öyküleri ve

Aile Planlaması Davranışları. Ege Tıp Dergisi 2003;42(3):155-60.

Ergöçmen BA, Yiğit E, Tunçkanat FH. Aile Planlaması. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008 Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü 2009(URL=<http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2008/> Erişim: 22.03.2010).

Güngör S, Başer İ, Göktolga Ü, Özkömür E, Keskin U. Koitus İnterruptus (geri çekme) Yönteminin Etkinliği ve Eğitim Seviyesinin Önemi. Gülhane Tıp Dergisi 2006;48(1):8-10.

Harmankaya AÇ, Pabuççu R, Dilek S, Başer İ, Orhon E, Özgök Y. Erkek ve Kadında Gebelikten Korunma Yöntemleri. 15. Sayı, Ankara: Gata Basımevi; 2001. p.1-69.

Kılıç D, Ezmeci T. Erzurum İl Merkezinde 15-49 Yaş Grubu Annelerin Sağlık Ocakları Tarafından Verilen Ana Çocuk Sağlığı Hizmetlerini Kullanma Durumları ve Etkileyen Faktörler. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi 2004;1:1-14.

Koyuncuer A. Kontrasepsiyon ve Türkiyede Durum. Sted Dergisi 2004;13(12):455-9.

Mayda AS, Arslan T, Bozkurt HB, Dedeli İ, Özkan MÖ. Düzce İli Kalıcı Konutlar Bölgesinde 15-49 Yaş Arası Kadınlarda Yöntem Kullanma Oranları ve Tercih Nedenleri. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni 2005;4(5):265-79.

Şankazan Ş, Yıldız A. Ankara İli Deliler Köyündeki Evli Erkeklerin Aile Planlaması ile İlgili Bilgi Tutum ve Davranışları. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası 2002 (doi:10.1501/Tıpfak_0000000704).

Şahin S, Cevahir R, Sözeri C. Sakarya Doğum ve Çocuk Bakımevi Hastanesi'ne İsteğe Bağlı Kürtaj İçin Başvuran Kadınların Değerlendirilmesi. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi 2006;1(1):17-32.

Taşkın L. Aile Planlaması. Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği. 9. Baskı, Ankara: Sistem Ofset Matbaacılık; 2009. p.527.

Üner M. Kontrasepsiyon, Kadın Hastalıkları, I. Basım, Ankara: Palme Yayınevi; 1996. p.323-55.